

«حلقات»

درس، مقسم

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای پیشوایی

مقدمه

به آیه نبأ برای اثبات حجیت خبر واحد به دو گونه تمسک شده است. گونه نخست مفهوم شرط بود که بحث آن گذشت. گونه دوم تمسک به مفهوم وصف در آیه شریفه است. برای اثبات این مفهوم باید نخست مفهوم وصف را به طور کلی اثبات کرد. و گرنه باید وجود ویژگی خاصی در آیه نبأ اثبات شود که وجود مفهوم در آن را ثابت کند. چون مشهور اصولیون مفهوم وصف را نمی پذیرند، پس برای تمسک به مفهوم وصف باید این خصوصیت در آیه نبأ اثبات شود. در این درس پیرامون استدلال‌های ارائه شده برای اثبات این ویژگی خاص گفت و گو کرده و به نقد و بررسی آن ها می پردازیم.

متن درس

وذلك بان يقال ان مقتضى قاعدة احترازية القيود انتفاء شخص ذلك الوجوب للتيين بانتفاء الفسق وعليه فوجوب التبين عن خبر العادل ان اريد به شمول شخص ذلك الوجوب له فهو خلاف القاعدة المذكورة، وان اريد به شخص آخر من وجوب التبين مجعول علي عنوان خبر العادل، فهذا غير محتمل لان معناه ان خبر العادل بما هو خبر العادل دخیل في وجوب التبين هذا، وهو غير محتمل، فان وجوب التبين اما ان يكون بملاك مطلق خبر، او بملاك كون المخبر فاسقا ولا يحتمل دخل عدالة المخبر في جعل وجوب للتيين. اما اللحاظ النخست للاستدلال بمفهوم الوصف فجوابه انكار المفهوم للوصف خصوصا في حالة ذكر الوصف بدون ذكر الموصوف. واما اللحاظ الثاني للاستدلال فجوابه ان وجوب التبين ليس حكما مجعولا، بل هو تعبير آخر عن عدم الحجية ومرجع ربطه بعنوان إلى ذلك العنوان لا يقتضي الحجية فلا محذور في ان يكون خبر العادل موضوعا لوجوب التبين بهذا المعنى، لان موضوعيته لهذا الوجوب مرجعها إلى عدم موضوعيته للحجية

مفهوم وصف آیه نبأ

کسانی که برای اثبات حجیت خبر واحد به مفهوم وصف در این آیه تمسک کرده اند، در تبیین معنای آیه چنین گفته اند: در آیه نبأ حکم مبتنی بر فسق مخبر است و اگر این وصف منتفی شد، دیگر حکمی که بر این وصف بار می شد برداشته می شود؛ یعنی دیگر تبیین لازم نیست.

گفته شد برای این که این استدلال پذیرفتنی باشد، یا باید در همه جا قائل به مفهوم وصف باشیم، یا باید اثبات کرد که ویژگی و قرینه ای در این آیه شریفه وجود دارد که سبب شده است، وصف در این آیه مفهوم پیدا کند. گروهی از اصولیون در عین انکار مفهوم وصف در جاهای دیگر، مدعی شده اند که در این آیه یک ویژگی وجود دارد که بر اساس قاعده «احترازیت قیود» می توان مفهوم وصف را در این آیه اثبات کرد.

قاعده احترازیت قیود

قاعده احترازیت قیود در بحث مفاهیم مطرح شد. مفاد این قاعده این است که هرگاه قیدی در کلام بیاید، شخص حکمی که در کلام هست و روی این قید رفته است، منتفی خواهد شد. فرق این قاعده با مفهوم این است که در مفهوم، سنخ حکم برداشته می شود؛ اما در قاعده احترازیت قیود، شخص حکم برداشته می شود.

تطبیق قاعده احترازیت قیود بر آیه نبأ

اگر بخواهیم این قاعده را بر آیه نبأ تطبیق دهیم، معنا چنین خواهد بود: با انتفاء فسق مخبر، شخص حکمی که روی آن رفته است برداشته می شود؛ یعنی آن حکم وجوب تبیینی که روی فسق مخبر رفته است، منتفی می شود. حال در مورد خبر عادل، دیگر حکمی وجود ندارد. اگر کسی مدعی شود که خبر عادل هم واجب التبیین است، باید این حکم را برای خبر عادل جداگانه اثبات کند و چون اثبات این حکم برای خبر عادل تالی فاسد دارد، نتیجه می گیریم چنین حکمی وجود ندارد و در نتیجه خبر عادل واجب التبیین نبوده و حجت است.

توضیح تالی فاسد واجب التبیین بودن خبر عادل

اگر خبر عادل واجب التبیین باشد از این دو حال خارج نیست:
الف) وجوب تبیینی که روی خبر عادل رفته است، همان وجوب تبیینی باشد که روی خبر فاسق رفته است.

اشکال

در این صورت سخن شما باطل است؛ زیرا این ادعا با قاعده احترازیت قیود نمی سازد؛ زیرا بر اساس این قاعده آن وجوب تبیینی که روی خبر فاسق رفته بود، با انتفاء فسق، دیگر وجود ندارد تا بتوان آن را به خبر عادل هم گسترش داد.

ب) این وجوب تبیین حکم جدیدی است و یک وجوب تبیین دیگری غیر از وجوب تبیینی است که برای خبر فاسق جعل شده بود.

اشکال

این مطلب پذیرفتنی نیست؛ زیرا باید مناط و معیار این وجوب تبیین که روی خبر عادل رفته است عدالت مخبر باشد، همان گونه که مناط وجوب تبیینی که روی خبر فاسق رفته بود، فسق مخبر بود. این اشکال پیش می‌آید که عدالت نمی‌تواند مناط وجوب تبیین باشد؛ زیرا وجوب تبیین تنها یکی از این دو ملاک را می‌تواند داشته باشد: یا باید مناط وجوب تبیین و تفحص، خبر ظنی باشد؛ یعنی هر خبری که علمی نیست واجب التبیین باشد؛ چه فاسق چه عادل، و در این صورت وجوب تبیین در خبر عادل همان وجوب تبیین در خبر فاسق می‌شود یا باید مناط تبیین خصوص فسق مخبر خبر باشد. در نتیجه ملاک تبیین بودن عدالت مخبر، پذیرفتنی نیست؛ زیرا اگر قرار باشد عدالت ملاک حکمی قرار بگیرد، ملاک حجیت قرار می‌گیرد، نه ملاک عدم حجیت؛ زیرا عدالت مستلزم صدق و وثاقت است، نه کذب.

بر همین اساس مزیتی در این آیه اثبات شده است که حکم نمی‌تواند شامل موضوع مفهوم (یعنی خبر عادل) شود؛ چون تنها یک وجوب تبیین داریم که آن مخصوص فسق مخبر است و اگر فسق مخبر منتفی بود، وجوب تبیین هم منتفی است. پس اگر عادل خبر آورد دیگر واجب التبیین نیست.

Sco1 17:00

رد مفهوم وصف

شهید صدر استدلال به مفهوم وصف را در آیه نمی‌پذیرد و این استدلال را درست نمی‌داند. برای این که استدلال به مفهوم وصف درست باشد دو راه داریم:

الف) اثبات مفهوم وصف

یا باید مفهوم وصف را در همه جا بپذیریم که این پذیرفتنی نیست؛ زیرا در بحث مفهوم وصف اثبات کردیم که وصف مفهوم ندارد به ویژه در جایی که موصوف حذف شده باشد. در این صورت وصف بیشتر شبیه لقب می‌شود و لقب مفهوم ندارد. در آئ شریفه نیز موصوف وصف فاسق؛ یعنی مخبر حذف شده است و تنها فاسق در کلام بیان شده است.

ب) اثبات ویژگی خاص در آیه

این ویژگی هم مردود است؛ زیرا اساس شبهه ای که سبب شده است مستدل قائل به مفهوم وصف شود، این است که در صورت انتفاء شخص حکم باید وجوب تبیین را برای خبر عادل جداگانه جعل کرد و این جعل، تالی

فاسد دارد؛ زیرا وجوب تبیین که یک حکم منفی است ،نباید برای امری مثبت مانند عدالت ثابت شود . اشتباه این جاست که وجوب تبیین در واقع جعل حکم نیست ، بلکه سلب حکم است ؛ یعنی ما اگر می گوییم خبر فاسق واجب التبیین است ، به این معنا نیست که می خواهیم برای خبر فاسق حکمی ج عل کنیم، بلکه می خواهیم حکم حجیت و وجوب تبعیت بدون تحقیق را از آن سلب کنیم.

بنابراین، اشکال موجود آشکار می شود و آن این است که عدم اثبات حجیت برای خبر عادل به معنای عدم حجیت خبر عادل است و در نتیجه نمی توان به مفهوم وصف آیه نبأ برای اثبات حجیت خبر واحد استناد کرد.

Sco 2 25:23

چکیده

1. برای اثبات مفهوم وصف در آیه شریفه یا باید مفهوم وصف را به کل بپذیریم یا یک ویژگی در آیه اثبات کنیم که در این جا موجب مفهوم وصف شود.
2. قاعده احترازیت قیود؛ یعنی اگر قیدی که در کلام وجود دارد، برداشته شود، شخص حکم منتفی می شود. بخلاف مفهوم که اگر قیدی که مفهوم دارد منتفی شود، سنخ حکم منتفی می شود.
3. استدلال به مفهوم وصف آیه نبا برای اثبات حجیت خبر واحد به این صورت است که امکان ندارد دلیلی بر نفی حجیت خبر عادل اقامه شود؛ زیرا یک شخص الحکم داریم که بر فسق مخبر استوار است و با انتفاء آن منتفی می شود و اثبات وجوب تبیین خبر عادل موجب می شود که حکم وجوب تبیین بر عدالت مبتنی شود که خلاف اقتضاء عدالت است؛ چون عدالت مقتضی اعتماد است نه بی اعتمادی.
4. بر اساس دیدگاه شهید صدر مفهوم وصف به کلی مردود است به ویژه در جایی که موصوف محذوف باشد که به لقب بیشتر شبیه می شود و لقب اجماعاً مفهوم ندارد.
5. وجوب تبیین در واقع نفی حکم است؛ نه اثبات حکم. زیرا وجوب تبیین به معنای نفی حجیت است و در مورد خبر عادل صرف نبود دلیل بر حجیت، دال بر عدم حجیت است.